

ושנינו: רבי אליעזר בן יעקב אומר: מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה [שהם רוב מתוך ארבעים סאה] מי גשמים, ממלא בכתף [מים בדלי הנישא בכתף, והיינו מים שאובין] תשע עשרה סאה, ופותקן [זורקן] (585), דהיינו מביאן ב"המשכה", למקוה

"מתניתינן רבי אליעזר בן יעקב היא": מי הם אותם חכמים החולקים עליו, ובמה נחלקו עליו? כלומר, אם משנתנו סתמה דבריה כרבי אליעזר בן יעקב — מכלל דרבנן, החולקים עליו, סברי, דברבייה והמשכה — לא מטהרת השאובה, עד שתהא כולה ממי גשמים, וכל זמן שאין במקוה ארבעים סאה מי גשמים נפסל אפילו בשלשה לוגין —

יב-ב והן טהורין, כלומר, המקוה כשר לטבול בו, מפני שהשאובה (586) מטהרת ברבייה, כשהרוב הם מי גשמים שנפלו מעצמן לתוכו, ובהמשכה.

ועל דבריהם אלו משיב רבי אליעזר בן יעקב ואומר: "אין השאובין [שנמשכו] פוסלין את המקוה" — בשלשה לוגין, כדבריכם, "אלא לפי חשבון" — בעשרים סאה, כמבואר. ומדברי רבי אליעזר בן יעקב נשמע שחכמים החולקים עליו סוברים שהשאובה לא מטהרת ברבייה והמשכה —

כלומר, עד כאן לא שנינו שמים שאובין פוסלים את המקוה, אפילו שלשה לוגין [שהם מעט מים שאובים ביחס לארבעים סאה חסר משהו. הסאה = 6 קבין, הקב = 4 לוגין, נמצאו 40 סאה = 960 לוגין, הרי 3 לוגין חלק 320 מארבעים סאה] אלא כשנשפכו מן הדלי למקוה, אבל כאשר נשפכו ב"המשכה" — כשרים אפילו הרבה, ובלבד שרוב המים יהיו ממי גשמים.

על כן מקשינן: אלא, הא דכי אתא [הגיע מארץ ישראל] רבין אמר רבי יוחנן: שאובה שהמשיכה כולה, כל הארבעים סאה, טהורה —

ומשנתנו באה לומר הדין של רבי אליעזר בן יעקב, על כן אמרה: אין המים שאובין פוסלין דרך "המשכה" אלא "לפי חשבון", כלומר, אלא אם כן היו שם עשרים סאה שאובין, אבל אם היו רק תשע עשרה והמשיכן לעשרים ואחת סאין של מי גשמים — אינם פוסלין, והמקוה כשר.

מני, כמו מי אמר כן רבי יוחנן, לא רבנן, הסוברים שאפילו מקצתה לא מטהרת בהמשכה, ולא רבי אליעזר בן יעקב, הסובר שלכל הפחות צריך שהרוב יהיו מי גשמים. ואיך אמר רבי יוחנן: שהמשיכה כולה טהורה?

הגמרא דנה בדברי רבי חייא בר אבין

ומחמת קושיא זו חוזרת בה הגמרא, וסוברת שאי אפשר להעמיד את המשנה כרבי

585. על פי התוס' יום טוב [תרומות פרק ה משנה ו].

586. גירסת הגאון יעב"ץ וכן בכל הסוגיא.

שלשה טפחים יהיה משהו קרקע — די בכך לכל השיטות, וממה נפשך נעשה המשכה, אי משום מרחק שלשה טפחים אי משום שמתמצה על גבי קרקע.

דתניא, שנינו ברייתא: שלשת לוגין מים שאובין שנפלו למקוה (588) בשנים ושלשה כלים ואפילו בארבעה וחמשה כלים, ולא נפל לוג שלם מכלי אחד — פוסלים את המקוה, הואיל ובין כולם נפלו שלשה לוגין. אלו הם דברי חכמים.

יוסי בן חוני אומר: בשנים ושלשה כלים — פוסלים (589) את המקוה לפי שנפל לוג שלם מכל כלי, אבל בארבעה וחמשה כלים — אין פוסלין את המקוה, הואיל ולא נפל לוג שלם (590).

וזה פירוש "לפי חשבון", שלא נפסל אלא לפי חשבון הכלים (591).

שנינו במשנתנו: ואין מי הטאת נעשין מי הטאת אלא עם נתינת האפר.

ודנה הגמרא: מאן תנא, מי הוא התנא של המשנה הפוסל אף בדיעבד כשהקדים האפר

אליעזר בן יעקב, מפני שאם זו כוונת המשנה — מוכח שחכמים סוברים שברבייה והמשכה לא מטהרת כלל, וזה לא יתכן —

והאמת, שרבי אליעזר בן יעקב מעולם לא אמר: אין מים שאובין פוסלין "אלא לפי חשבון", ומשנתנו אינה מדברת כלל בענין מחלוקת רבי אליעזר בן יעקב וחכמים —

ומחלוקת רבי אליעזר בן יעקב וחכמים היא, שחכמים סוברים: שאובה שהמשיכוה כולה מטהרת [ורבי יוחנן סובר כמוהם] ורבי אליעזר בן יעקב סובר: ברבייה והמשכה —

אלא, אומר רב פפא (587) פירוש משנתנו הוא:

אין המים שאובין פוסלין את המקוה כשנפלו מן הכלי לתוך המקוה שלא בהמשכה, אלא לפי חשבון כלים, ומשנתנו של יוסי בן חוני היא —

587. גירסת רש"י והשיטה מקובצת.

588. גירסת השיטה מקובצת.

589. גירסת השיטה מקובצת.

590. ואל תתמה: מאי טעמא דיוסי בן חוני, מה לי בכלי אחד ומה לי בשני כלים? דהא כל פסול שאובה מדרבנן הוא, והם אמרו לאסור בשאובה והם אמרו להתיר בהרבה כלים, וכך הוא מדת חכמים. על פי השיטה מקובצת. ועיין שם עוד.

591. כתב הר"ן [חולין סוף פרק כל הבשר]: לפי זה אינם דומים "לפי חשבון" לגבי מקוה ל"לפי חשבון" לגבי מדומע ומחומץ ואינם מענין אחד,

אלא שדמיונם הוא בלשון בלבד. וכנראה כוונת הר"ן גם לפי מסקנת הגמרא.

אבל, כתב השפת אמת, יש לפרש לשון המשנה "לפי חשבון" בדומה ל"לפי חשבון" האמור לגבי מדומע ומחומץ.

על פי דברי הרמב"ן [חולין שם] הדין בענין אם אמרינן "חתיכה עצמה נעשית נבילה" בשאר איסורים, ונביא תמצית דבריו.

הרמב"ן מביא משנתנו, וסובר שנחלקו חכמים בדין משנתנו. שנינו במסכת מקואות [פרק ג משנה א] מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו בו שלשה לוגין ונפסלו המים, ועתה הוצאו מהם עשרים לוגין דרך המשכה לתוך מקוה אחר שאין בו ארבעים סאה — רבי יהושע סובר שהמים אינם פסולים אלא "לפי

למים?

הקדים עפר למים, שבהן משקין את הסוטה
— פסול, אלו הם דברי חכמים. ורבי
שמעון מכשיר.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: דלא
כרבי שמעון —

דתניא —

והוינן בה: מאי טעמא דרבי שמעון, הרי
אמרה התורה בפרשת סוטה [במדבר ה']
"ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח
הכהן ונתן אל המים?"

הגמרא מביאה ברייתא במסכת פרה, ושם
נחלקו רבי שמעון וחכמים לגבי "מי סוטה"
והם המים המרים המאררים שבהם ניתן
מעפר קרקע המשכן, ומשקין בהן את
הסוטה. ובהמשך יבואר שכשם שרבי שמעון
מכשיר הקדים עפר למים גבי "מי סוטה"
— כן מכשיר גבי "מי חטאת". ושנינו:

דכתיב בפרשת פרה [שם יט] "ולקחו לטמא
מעפר שריפת החטאת". ותניא, שנינו
בברייתא אחרת: רבי שמעון אומר: וכי
"עפר" הוא? והלא "אפר" הוא, משריפת
הפרה! אלא: שינה הכתוב ממשמעו,
וכתבה "עפר" במקום "אפר" — לדון הימנו

— גם כן, אפשר להמציא פירוש בדברי המשנה
"לפי חשבון" — שבא לומר שלא "נעשו"
נבילה" כל המים אלא לפי חשבון.

כגון: מקוה שנפסל, כנ"ל, מחמת שהיו בו
עשרים סאה מים שאובין עם עשרים סאה מי
גשמים. ונמשכו ממנו שלשה לוגין למקוה אחר
שאינן בו ארבעים סאה. ועתה, לפי חכמים
הסוברים "נעשית נבילה" דינם כשלשה לוגין
מים שאובים הפוסלים את המקוה [אפילו
כשנמשכו לדעת חכמים החולקים עם רבי
אליעזר בן יעקב], ואילו לדברי רבי יהושע,
ולדברי משנתנו אין בשלשת הלוגין אלא "לפי
חשבון" לוג ומחצה מים שאובים ואינם פוסלים
את המקוה השני.

ועיין שם בשפת אמת שמבאר למה לא
פירשה כן הגמרא את המשנה.

וכל זה לפי ההוה אמינא, אבל לפי המסקנא
[לשיטת רש"י] שלחכמים אפילו כולו בהמשכה
כשר, אין לפרש כן המשנה, שהרי אם שפך
מארבעה וחמשה כלים נפסלו עתה בשאיבה זו
אפילו אם נשאבו ממקוה כשר לגמרי. ועיין
בהרחבה בחברותא למסכת מקואות.

חשבון", כלומר, לפי מים השאובים שיש בו,
והוא לוג ומחצה, וחכמים פוסלים. וטעמם,
לדעת הרמב"ן, משום שכל המים "נעשו נבילה",
ונאסרו וכל העשרים סאה נחשבים כשאובים.
ומשנתנו הסוברת "לפי חשבון" הם דברי רבי
יהושע ולא כחכמים.

היוצא מדברי הרמב"ן, שאם יש במקוה
עשרים סאה מי גשמים מעורב עם עשרים סאה
מים שאובין, והוא פסול, ונמשך מהמקוה
עשרים סאה לתוך מקוה אחר שיש בו עשרים
סאה מי גשמים — לדעת משנתנו [לפי ההוה
אמינא שהיא משנת רבי אליעזר בן יעקב] כשר
המקוה השני, שהרי "לפי חשבון" אין במים
הנמשכין אלא פחות מעשרים סאה מים שאובין
והרוב הוא מי גשמים והמיעוט נמשך לתוכו.
ואילו לדעת חכמים החולקים עם רבי יהושע —
פסול המקוה השני כי עתה אין בו רוב מי
גשמים, כי העשרים סאה "נעשו נבילה", ודין כל
העשרים סאה כמים שאובים. כל זה לפי רבי
אליעזר בן יעקב המטהר ברכייה והמשכה.

והאמת, שאפילו לדברי חכמים [הפוסלים
ברכייה והמשכה — לדעת רבי חייא בר אבא]

גזירה שוה: נאמר כאן, במי חטאת "עפר", ונאמר לחלן במי סוטה "עפר", ללמדנו: מה לחלן, המצוה לכתחלה היא: עפר על גבי המים, כמו שנאמר "ומן העפר... ונתן אל המים", אף כאן במי חטאת — המצוה לכתחלה היא: עפר על גבי המים. ועוד נלמד מגזירה שוה: מה כאן במי חטאת, אם הקדים עפר למים — כשר, כמו שיבואר, אף לחלן⁽⁵⁹²⁾ במי סוטה, אם הקדים עפר למים — כשר.

ודנה הגמרא: והכא, במי חטאת — מנלן דכשר אף אם הקדים עפר למים?

ודרשינן, תרי קראי כתיבי, שני פסוקים כתובים בפרשת פרה. האחד: "ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים" — אלמא, שהסדר הוא אפר כרישא, ו"עליו" יתן את המים. והדר כתיב, ואחר כך נאמר "מים חיים אל כלי", משמע שהמים נתונים אל הכלי ולא אל האפר.

הא כיצד, איך ניישב שני הפסוקים? לומד מכך רבי שמעון: אם רצה — יתן עפר [אפר] למטה, ואם רצה — יתן עפר למעלה.

הרי משנתנו הפוסלת בנתן אפר למטה — דלא כרבי שמעון.

ודנה הגמרא: ותנא דידן, התנא של משנתנו הפוסל בנתן אפר תחילה — מאי טעמא, הרי אמרה התורה "ונתן עליו מים חיים"?

אמר לך: סיפיה דקרא, שנאמר "מים חיים אל הכלי" — הוא דוקא, והקפידה התורה על כך שהמים ינתנו לתוך הכלי לפני נתינת האפר —

ומה שאמרה התורה "ונתן עליו" — לא באה ללמדנו להכשיר אם הקדים האפר למים, אלא ללמדנו: לערבן, להזהר שאחרי נתינת האפר על המים יערב היטב באצבעו האפר עם המים, ויחזרו המים על האפר.

ומקשינן: ומאי חזית, ולמה נראה בעיניך, דאמרת: סיפיה דקרא דוקא, דלמא הרי יתכן לומר: רישא דוקא, והתורה הקפידה ליתן האפר תחילה? ולפי קושיא זו מה שאמרה התורה "אל כלי" — בא ללמדנו: ש"תהא חיותן בכלי"⁽⁵⁹³⁾, כלומר, שישאב מים חיים מן המעיין בכלי ובתוכו יתן את האפר ולא ישאב מכלי אחר ויערה לכלי זה.

ומתריצין: לא מצית אמרת כן! כי מה מציינו⁽⁵⁹⁴⁾ בכל מקום, כגון: בסוטה⁽⁵⁹⁵⁾ — מכשיר, והוא העפר המכשיר את המים והעפר, גיתן למעלה, שהרי בסוטה כולי עלמא מודים שמצותה לכתחלה היא להקדים את המים, כמבואר, משום שנאמר "ונתן אל המים" —

אף כאן במי חטאת מכשיר למעלה, ועל כך הקפידה התורה באמרה בסיפיה דקרא "מים חיים אל כלי". ומה שאמרה התורה "ונתן

היא. שיטה מקובצת.

ועיין בהגהות הגר"א הנדפס בסוף המסכת.

595. וכן בדם ציפור של מצורע המכשיר את המים להזאה. רש"י סוטה [טז ב].

592. גירסת השיטה מקובצת.

593. גירסת השיטה מקובצת.

594. לאו דוקא "מה מציינו", דהרי "גזירה שוה"

מארבעת סביבותיה. כגון, אם דרך בני
הבקעה לחרוש שדותיהן ממזרח למערב –
עושה בית הפרס את השדה שבמזרח ושל
מערב, כזה:

ואם דרכם לחרוש מצפון לדרום – עושה
בית הפרס מצפון לדרום, כזה:

מפני שחוששין שמא לשם גלגלה המחרישה
את עפר בית הפרס ועצמות המת. אבל לא
לכל ארבעת הצדדים, מפני שאין דרך
לחרוש גם לאורך וגם לרוחב –

ואותן שתי שדות נעשו בית הפרס עד מקום
שחרש שם, ולא יותר משיעור "שתי
מענות",⁽⁵⁹⁸⁾ מענה לצד זה ומענה לצד זה.

כלומר, אותה שדה שנחרש בה הקבר –
כולה בית הפרס היא, שהרי אין אנו יודעים
באיזה מקום היה הקבר. וכיון שיש לחשוש
שמא היה הקבר בקצה השדה, ומשם
התגלגלו עצמות המת לשדה שלצידה,
לפיכך נעשה בית הפרס משם ואילך כשיעור
"מלא מענה". וכל זאת, רק בצדדים שלשם
הולכת המחרישה, מזרח ומערב, או צפון
ודרום, כמבואר⁽⁵⁹⁹⁾.

עליו מים חיים" בא ללמדנו שצריך לערבב
כמבואר.

שנינו במשנתנו: **ואין בית הפרס עושה בית
הפרס.**

ומבאר הגמרא: **מתניתין**, משנתנו היא
דלא כרבי אליעזר.

דתנן במסכת אהלות [פרק יז משנה ב]: **רבי
אליעזר אומר: בית הפרס עושה בית הפרס,**
אם נחרש בית הפרס, נעשו כל ארבעת
השדות סביבותיו כבית הפרס, ועפר בית
הפרס מטמא⁽⁵⁹⁶⁾ אותן.

ומבררת הגמרא: **ורבנן**⁽⁵⁹⁷⁾, התנא של
משנתנו, הסובר אין בית הפרס עושה בית
הפרס, עד כמה עושה בית הפרס כשנחרש?

**כי אתא, כשהגיע רב דימי מארץ ישראל,
אמר בשם ריש לקיש, שאמר בשם רבי שמן
בר אבא:**

**חכמים פוברים שנעשה בית הפרס, שלש
שדות.** כלומר, אותה שדה שהיה בה קבר,
ושדה מכאן, ושדה מכאן, משני צידיה, ולא

יג-א

הפוסק כחכמים [פרק י מהלכות טומאות מת]
ולא הביא כלל את דברי רב דימי "שלש שדות
ושתי מענות", משום שדברי רב דימי הם אליבא
דברי אליעזר, כנ"ל.

598. מענה הוא ה"קו" אשר יקוה אותו
המחרישה על אורך השדה. כמו שנאמר [תהלים
קכט] "על גבי חרשו חורשים האריכו למעניתם".
פירוש המשנה להרמב"ם [אהלות שם].

599. כן פירש רש"י. אבל הר"ש [שם] מקשה:

596. כן פירש רש"י. וראה בתוס'.

597. השפת אמת מציע למחוק תיבת "ורבנן".
ולדעתו יש לפרש [לולי פירוש רש"י]: הגמרא
דנה לדברי רבי אליעזר, בכמה שדות ובאיזה
שיעור סובר ש"בית הפרס עושה בית הפרס",
ולא אליבא דחכמים! ולדעת חכמים, לא נעשה
כלל בית הפרס אלא בית ארבעה סאין סביבות
הקבר בלבד, כמבואר במשנה. ובכך מיושבת
קושיית הר"ש.

ולדעת השפת אמת, זו היא שיטת הרמב"ם,